

[1457] *Le lingue del Mare del Nord - The North Sea Languages* [= Filologia Germanica - Germanic Philology 9 (2017)]. Milano, Prometheus, 254 pp. ISBN 978-88-8220-233-0, ISSN 2036-8992.

Yn Itaalje bestiet in “Associazione Italiana di Filologia Germanica”. Sûnt 2009 jout dat selskip in jierboek út. Jiergong 9 (2017) is wijd oan wat neamd wurdt “Noard-seetalen” en dêr nimt yn dizze bondel it Frysk in opfallend wichtich plak by yn. Dat wol sizze, it Aldfrysk, want ek te sjen nei de rige fan eardere dielen is it selskip benammen rjochte op it Germaansk fan ‘e midsiuwen. Guon leden ha har ek earder wol mei it Aldfrysk dwaande holden. Sokken as Patrizia Lendinara en Concetta Giliberto (beiden fan it Sisyljaansje Palermo) hearre ta de geregelde meidoggers oan ‘e troch Rolf Bremmer op priemmen sette bondels oer “Old Frisian philology”, en immen as de yn Noarwein wurksume Andrea Maini hat al faker as ien kear meidien oan it Frysk Filologekongres.

De bondel befettet yn totaal alve bydragen, oardere op efternamme fan ‘e auteur. Lykas te ferwachtsjen binne dat foar it meastepart Italjaanske nammen, mar der binne ek trije “gastauteurs”: de te uzes net ûnbekende hearen Bremmer, De Vaan en Versloot. Michiel de Vaan syn stik (side 179-200) is ien fan de trije artikels oer it (Middel)nederlânsk, mar sines moat hjir dochs even neamd wurde omdat it de fuortsetting fan de protogermaanske **u* yn Nederlânske dialekten behannelet. Yn it westen (Flaamsk, Siuwsk, Hollânsk) kin dy nammentlik mei in netrûne fokaal foar de hearen komme, lykas yn foarmen as *brigge* of *bregge* foar ‘brêge’. Soks liket fansels op it Ingelske *bridge* en it Fryske *brêge*, en it is dan ek gjin niget dat der ek earder al tocht is oan in Frysk substraat, ek al wiene der ek oare lûden, lykas dy fan Heeroma, dy’t it holden by in ynterne ûntjouwing. De Vaan krijt de kwestje no fannijs op, yn it sok fan syn monumintale stúdzje *The Dawn of Dutch* (2017). It resultaat is in deeglik oersjoch mei in fracht oan lestich Us Wurk 68 (2019), s. 79-83; <https://doi.org/10.21827/5c580f162ab41>

tagonklike data, dêr't nammers ek mar wer ris oan bliken docht hokker wichtige rol in hjoeddedei hast fergetten dissipline as de nammekunde spylje kin by histoarysk-taalkundich ûndersyk. Uteinliks komt De Vaan der net hielendal út, dat wol sizze, beide hypotetyske opsjes achtet er wat foar te sizzen.

Lykas sein, de measte bydragen geane wol oer it Aldfrysk, mar dat wurdt dan wol yn in breder ferbân set, alhiel neffens de titel fan 'e bondel. Sa nimt Rosella Tinaburri yn in stik mei de lange kop "Pronoun inflection in North Sea Germanic languages. The dative-accusative levelling in the first and second person singular" (s. 159-178) de Anglo-Fryske hypoteze as útgongspunt. It lykskeakeljien fan 'e foarms fan 'e yn 'e titel neamde pronomina, sjoch modern Ingelsk *me* en modern Frysk *my*, soe in argumint wêze kinne dat soks al in Ingweoansk skaaimerke west hawwe kinne soe, yn tsjinstelling ta talen as Yslânsk en Heechdútsk (mei bygelyks yn 'e lêste noch altyd datyf *mir* foar akkusatyf *mich* oer). Tinaburri neamt dat noardlike Aldingelske dialekten de tsjinstelling ek noch hiene. It meast wiidweidich giet se yn op it Aldsaksysk. Se lit sjen dat guon dialekten ek noch in aparte akkusatyffoarm op *-k* hiene, lykas de earste persoan *mik*. Ut it artikel wurdt lykwols net alhiel dúdlik oft dat no in autochtoane foarm wie of dat der Ald-heechdútske ynfloed yn it Aldsaksysk meispilet.

In ferlykjend perspektyf nimt Patrizia Lendinara ek yn. Yn "Old English *lida* and the sailors of the North Sea" (s. 79-107) giet se de terminology foar de 'seeman' nei, benammen foar it Aldingelsk. Deeglik filologysk wurk, mar men mist in ferantwurdiging fan nut en needsaak fan dit ûndersyk. It begryp 'sailor' wurdt net problematisearre, mar de iene seeman is de oare fansels net. Op de iene side oer it Aldfrysk wurdt de *wītsing* ek neamd. Hoewol't dy lju fan oer see kamen, kin men soks dochs min in oantsjutting foar in seeman yn algemiene sin opfetsje. *Wītsing* is earder in etnografyske term en/of in ynwenersnamme. En fan Aldfrysk *flōd-farande*, dat nammers ek mar ien kear foarkomt, yn hânskrift F, is it ek mar de fraach oft dat in gewoan wurd wie. Letterlik nommen is dat immen dy't fart by floed. Dat sil dus spesifyk in waadkustfarder wêze; foar immen op 'e Noardsee is it in ûnsinnige oantsjutting, want dy fart dêr by leech wetter gewoan troch.

Eksplisyt rjochte op 'e Anglo-Fryske hypoteze is de bydrage fan Daniela Fruscione, oan 'e namme te sjen grif in Italjaanske; neffens de personalia efteryn 'e bondel is se opheden "Externe Mitarbeiterin für Rechtsgeschichte" by de universiteit fan Frankfurt. It troch har bestudearre mêd fan taaloerienkomst is net, lykas oars faak, de fonology, mar hjir is it it leksikon, en dan spesifyk de rjochs-terminology. Yn har stik "The Kentish-Frisian legal vocabulary" (s. 45-65) nimt se de yn 'e sande iuw opskreaune wetten fan Kent as útgongspunt. Dy befetsje fjouwer wurden dy't ek yn 'e sân iuwen letter opskreaune Aldfryske wetten foarkomme, lykas *faxfang* en de *wlitewemmsa*, dy't respektifyk slane op it útlûken fan it hier en it skeinen fan it antlit. It feit dat it hjir om hannelingen giet dy't de eare oantaaste en dat de termen al rillegau út it Aldingelsk ferdwûn binne, tsjut der neffens har op dat it hiele âlde oantsjuttings binne. Dat it morfologysk sjoen gearsettings binne, yn tsjinstelling mei wat jo yn it Romeinske rjocht tsjinkomme, soe

dêr neffens Fruscione ek op wize. Earliksein liket my dat in sterk ferhaal. Germaanske talen binne no ienris ekstreem produktyf yn it foarmjen fan nominale gearsettings. In trêft fan dit stik is dat der in hiel soad literatuer yn ferarbeide is; de bibliografy beslacht mear as 20% fan it tal bledsiden. Oan ‘e oare kant wurde al dy opfettings út ‘e literatuer dan wol kreas neamd, mar bliuwt it slim dizzenich wat Fruscione har eigen posysje is, en hokker nijichheid oft se bybringt.

Yn it ramt fan ‘e Noardseekultuer rjochtet Concetta Giliberto yn “Kidnapping the Frisian” (s. 67-78) it omtinken no ris net op Ingelân, mar op de Wytsingen. It 20ste lânrjocht jout by weromkommen likegoed noch beskate rjochten oan Friezen dy’t tsjin it sin troch de Noarmannen meinaam binne en har yn dy har tsjinst misdroegen ha. Giliberto hâldt út dat yn alle gefallen guon Friezen by de Wytsingen in befoartjochte posysje hiene. Spitigernôch is dy stelling inkeld basearre op hoe’t it op oare plakken yn ‘e Germaanske lannen mei kriichsfinzenen om en ta gong. Direkte oanwizings oangeande it lot fan Friezen misse lykwols.

Andrea Maini rjochtet op ‘e siden 109-133 it fisier ek op it noarden. Hy hâldt út dat ús hjoeddeiske wurd *beaken*, Afr. *bāken*, eksportearre is nei it Aldnoarsk en sa ek yn it Sweedsk en Deensk telâne kaam is (en nammers ek yn it Nederlânsk en Leechdútsk). It wurd moat oarspronklik slein hawwe op wat rûns; fjoerbeakens wiene earder grif ek rûne fetten. De betsjutting is letter allegear kanten útspat, lykas yn fariaasjes op it konsept ‘teken; boadskip’. Al hoe smel oft it ûnderwerp ek wêze mei, dit is in djipdollend artikel, dat boppedat tige goed dokumintearre is. Troch it grutte tal skema’s bliuwt it ek oersichtlik. Likegoed is Maini al even mis as er tinkt dat Nicoline van der Sijs in manminske is.

No oer nei de swier Aldfrisistyske bydragen. Rolf Bremmer sines hjit “Language contact in medieval Frisia: Middle Low German spelling interferences in Old East Frisian manuscripts” (s. 1-18). Hoewol net ûnkrekt is dy titel eins wat te beskieden. It artikel rekket nammentlik oan in hiel fûneminteel probleem, te witten de betrouberens, of better sein de represintativens, fan (âldere) teksten. In sûn útgongspunt is dat dy de taal yn al syn suverens ien op ien werjouwe. Mar sa ideaal lei de wrâld der earder ek al net hinne: in taal eksistearret mar selden folslein op himsels. Bremmer makket, yn dit gefal foar it Aldeastfrysk, oannimlik dat krekt it navenant lytse Fryske gebiet ekonomysk mar ek tsjerklik en bestjoerlik ôfhinklik wie fan en dus yn kontakt stie mei de grutte Leechdútske omwrâld. Dat jildt mear spesifyk ek foar de ôfskriuwers fan ‘e teksten, dy’t harren oplieding faak bûten it Fryske gebiet hân hawwe sille, of dy’t oars wend west hawwe sille oan in Leechdútsk tekstbyld. Bremmer giet soks nei oan ‘e hân fan seis staveringstekens, neffens him allegearre digrafen, al liket dy kwalifikaasje foar it inkelde teken <g> stûfernôch. It giet om:

- <gh> (foar it lûd /ɣ/), byg. *soghen* ‘sân (telwurd)’;
- <ck> (foar /k/), byg. *hnecka* ‘nekke’;
- <ff> (foar finale /f/ of folge troch in konsonant), byg. *twelff* ‘tolve’;
- <g> (foar <i> of <j>), byg. *gerich* ‘folwoeksen’, letterlik ‘jierrich’;

<th> (foar /t/), byg. *tho* ‘te’;
 <ih> (foar /j/), byg. *iha* ‘hja’.

Op grûn fan Agatha Lasch har *Mittelniederdeutsche Grammatik* (1914) lit er oertsjûgjend sjen dat hjir Leechedútske staveringswizânsjes it Aldfrysk yn slûpt binne. De staveringen ha gjin fonologyske funksje; <ck> wurdt bygelyks net inkeld brûkt nei in koarte fokaal. Der besteane sels wol hyperkorrekte staverings, lykas *iers* foar ‘gers’. It tal ferskriuwings nimt yn ‘e jongere hânskriften ek dúdlik ta, neigeraden dat it Frysk maatskiplik ek hyltyd mear ûnder druk komt te stean. Yn ‘e âldere manuskripten komme se mar skraachwurk foar.

It mei dúdlik wêze dat dizze nije ynterpretaasje fan alâlde feiten guon eardere opfettings yn in oar ljocht set. Bremmer is dan ek geregeldwei yn diskusje mei de aartsfaders Siebs en Van Helten. Hy lit sjen dat dy mannen, mei har eksklusyf Fryske bril op ‘e noas, der mei dy wjerstribbige feiten soms net út kamen, en dan wolris har taflecht namen ta al te fantastyske oplossings.

Bremmer bewiist syn stelling mei in grutte smite oan data. Dy wurde spitiger-nôch net al te lêzersfreonlik presintearre; mooglik sil dat om ‘e romte net oars kind hawwe. Krekt wol wer trewes foar de lêzer is de wiidweidige ynliding, dêr’t in grutte belêzenheid út sprekt. Dy ynliding hie der noch by wûn as it kaartsje fan ‘e Fryske lannen dêr lyk by ôfprinte wie, en net pas oan ‘e ein fan it stik.

Fan it Aldfrysk wurdt ornaris sein dat it fjouwer namfallen hie. De ynstrumentalis en lokativus, dy’t foar it Aldgermaansk ek oannommen wurde, soene allinne mar mear yn in pear bestjurre gefallen werom te finen wêze. Arjen P. Versloot hat him yn it stik “*Mit frethe to wasane* ‘to be in peace’: remnants of the instrumental and locative case in thirteenth and fourteenth century Old Frisian” (s. 201-230) net ûnder ditsoarte meidielings deljûn. Hy is net allinne yn it runefrysk op ‘e siik gien, mar foaral ek yn ‘e âldste teksten. It is ferbjusterjend wat er, faak mei help fan fernimstige riddenearrings, dochs noch fûn hat. In foarbyld is de ynstrumentale útgong *-e* yn it yn ‘e titel neamde *frethe*; yn ‘e datyf hat dat wurd yn kodeks Unia normaliter de foarm *fretha*. It meast sprekkend binne miskien de gefallen fan Umlaut (*lende* by *land*) en palatalisaasje (*betse* by *bek*) foar in âlde *i*-útgong. Versloot fûn yn alle ûndersochte hânskriften (U, B, R, H) wol wat fan syn gading, mar de rispinge wie it grutst yn E1, en dan benammen yn ‘e 17 kâsten. Der kin ek net sein wurde dat it inkeld om bestjurre gefallen giet, al is wol dúdlik dat dy beide argayske namfallen yn ‘e iere hânskriften ek al foargoed yn it neigean wiene.

It hear oersjende moat men ta de konklúzje komme dat dizze bondel gâns in ferskaat oan bydragen hat. Dat ferskaat belanget sawol ynhâld as nivo oan. Fan de acht artikels dy’t hjir besprutsen binne hat dochs wol de helte foar jins gefoel bliuwende wearde. Dêrta hearre Maini, mar syn ûnderwerp is wol hiel smel, en De Vaan, al krijt dy de relativearring dat er net it measte nijs mear jout neffens bygelyks syn *Dawn of Dutch*. Dan bliuwe noch oer Bremmer en Versloot. Troch orizjinaliteit, bredens en djipgong sille harren artikels nei myn betinken sûnder mis in plakje krije yn it *Handbuch des Friesischen*, mocht dêr ea in nije ferzje fan komme.

Dat smyt noch wol in wat ûngemaklike fraach op, dy't yn it ynternetiidrek miskien al wat minder ta de saak docht, mar dy't ik hjir likegoed dochs mar stel. Dat is nammentlik it probleem dat publikaasjes yn in medium as ditte hiel maklik oer de kop sjoen wurde kinne. It sil by minsken mei belangstelling foar it Aldfrysk net as earste opkomme dat se ek in jierboek fan in Italjaanske klup fan âldgermanisten yn 'e gaten hâlde moatte, seker net as dat yn Itaalje útjûn wurdt ûnder primêr in Italjaanske titel. En dan noch, hokker bibleteek te uzes hat dit yn 'e kolleksje? Der steane yn dizze bondel in pear treflike bydragen en it soe skande wêze as dy om dy reden ûndersnije soene.

Mar dizze medalje hat ek in oare kant. It is fansels prachtich dat der yn Itaalje in klupke minsken is dat ek omtinken hat foar it (Ald)frysk. En dit jierboek is ek net it iennichste tsjûgenis dêrfan. Sa is der yn 2017 yn Rome by útjouwerij Carocci in hanboek ferskynd oer *Le civiltà letterarie del Medioevo germanico*. It gehiel stie ûnder de redaksje fan Marco Battaglia. Haadstik 5 (pp. 309-343) is wijd oan *La letteratura frisona medioevale*. De wichtichste Aldfryske teksten en handskriften krije in kreaze behanneling fan auteur Giulio Garuti Simone Di Cesare, en dy lange namme mist sels yn 'e hjir besprutsen bondel.

Dy Italjaanske belangstelling foar it Frysk is dus alles meiinoar dochs wol opfallend. It is my alteast net bekend dat it Frysk yn oare grutte Romaanske lannen as Frankryk en Spanje op in ferlykbere skaal it omtinken krijt.

*Siebrun Dyk
Fryske Akademy
Ljouwert*